

ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МУЗИЧНОЇ НАУКИ

УДК 9У; 78.2

Марія Єськова (Київ)

ІВАН МАЗЕПА: ГЕРОЙ ЧИ ЗРАДНИК? (ІСТОРИЧНІ, ЛІТЕРАТУРНІ ТА МУЗИЧНІ КОНЦЕПТИ)

В статті проаналізовано постать І. Мазепи в працях вчених-істориків, та його образ у творах поетів та композиторів. Розкрито змісти концептів, що в першу чергу відрізняються за світоглядами: російський – ідеологічний концепт Мазепи-зрадника та західноєвропейський – символічний міфологізований концепт Мазепи-героя.

Ключові слова: *Іван Мазепа, симфонічна поема, опера, поезія О. Пушкіна, поезія В. Гюго, ідеологізований образ, символічний образ.*

Іван Мазепа, як і багато інших визначних фігур в багато-страждальній історії України, став об'єктом численних історичних та художніх дискусій. Його життя та діяльність оповиті безліччю легенд та міфів. Історична правда про його постать рясніє величезною кількістю як правдивих, так і надуманих та штучно спроектованих теорій. Сучасники Мазепи боготворили і засуджували його, поважали і боялися, любили і ненавиділи.

Відомі на сьогоднішній день роботи істориків містять дещо різні трактування оцінки діяльності Івана Мазепи і їх можна розділити на кілька груп. До однієї відносяться ті, які акцентують увагу на причинах його поразки, підкреслюючи складну історичну ситуацію і особливу таємничість політичних намірів гетьмана, що привело до недовіри й осудження його українцями як надмірного прихильника Петра. Зокрема, про це писав Микола Костомаров: *«Мазепа был человек своего времени; для него, поставленного на челе власти в своем крае, независимость Малороссии не могла не быть идеалом. При невозможности достигнуть этого идеала он, наравне со своими соотечественниками, мог только втайне вздыхать, а перед велико-*

руссами казался верным слугою царя»¹ [6, с. 601–602]. Цієї ж думки притримувався й Михайло Грушевський. Інші вчені, такі як Гнат Хоткевич, Ілько Борщак, Олександр Оглоблін, Олена Апанович з пієтетом висловлювалися про Мазепу як відданого ідеалам незалежності України.

Г. Хоткевич у своїй праці «Два гетьмани» підсумував правління гетьмана як невдалу спробу визволення українського народу: «*Важкий сум, біль гострий обхоплює душу, коли прочитаєш сю історію поневолення свобідного народу, сю повість про послідній судорожній порив до свободи. Не удалося... І в той час як «побідителів не судять», – побіджених судять завжди*»² [14, с. 105]. Історик різко засудив книги, написані про зраду гетьманом свого народу. «*Вирвати душу з народу і його ж синам звеліти писати повні ганьби і грязі книги про Мазепу*»³ [14, с. 106]. І. Борщак ставив Мазепу поруч з Хмельницьким, як двох найвизначніших діячів за незалежність України: «*Богдан Хмельницький пробував скинути з себе шляхетське ярмо, але не міг визволитися від впливів Москви. Мазепа, що жив усе життя ідеєю визволення свого краю та народу, остаточно таки підняв зброю проти Росії. Хмельницький і Мазепа – у цих двох іменах з'ясована вся новіша історія України*»⁴ [3, с. 15]. З особливим пієтетом писала про Мазепу О. Апанович, визнаючи його державним діячем і політиком найвищого ґатунку, найвправнішим дипломатом тодішньої Європи, полководцем і водночас поетом, у поезії якого найсильнішими були патріотичні мотиви, уболівання за долю України.

Натомість російська історіографія наголошувала на зрадництві Мазепи, шкідливого для цілісності Російської імперії. Тому дуже важливим і новим кроком в сучасній російській історіографії стали дослідження Т. Таїрової-Яковлевої, яка вивчала документи Батуринського архіву, що був вивезений після втечі І. Мазепи у Санкт-Петербург. В її розвідках з'явився об'єктивний погляд на діяльність гетьмана. Вчена не засуджує сліпо вчинок І. Мазепи, як більшість

¹ Костомаров М. «Руська історія в життєписах її найважливіших діячів». Випуск 6. – С.-П.: 1876. – С. 601–602.

² Хоткевич Г. Два гетьмани / Г. Хоткевич. – К.: Дніпро, 1991. – С. 105.

³ Там само. – С. 106.

⁴ Борщак І. Мазепа, Орлик, Войнаровський. Історичні есе. – Львів: Червона калина, 1991. – С. 15.

російських істориків, а розуміє високу мету та національну ідею, яку він проніс через своє життя.

Т. Таїрова-Яковлева стверджує, що *«спроби окремих істориків заявляти про антиросійську політику Мазепи в період до 1707 року ґрунтуються на абсолютно недостовірних наративних джерелах. А його тривале «верное подданство», двадцятилітнє успішне правління в рамках автономії – незаперечний факт»*⁵ [13, с. 5]. Історик характеризує Мазепу-політика як розумного і талановитого, що мав блискучу освіту й пройшов сувору школу життя. Як і будь-яка людина, котра свідомо йде в політику і прагне здобути владу, він був честолюбним і хитрим. Вчена з розумінням пише про перехід Мазепи на сторону шведів як спробу втілити ідею автономії та вільної України в політиці гетьмана, не називаючи його за це зрадником: *«Мазепа мав те, що не часто спостерігаємо у політиків: власні принципи, прекрасні мрії та ідеали»*⁶ [13, с. 196]. Та все ж питання про історичну правду життя та діяльності гетьмана залишається відкритим.

Трагедія життя І. Мазепи, історії та легенди про нього стали привабливими для багатьох митців. Безліч літературних творів, присвячених гетьману, написані як зарубіжними, так і українськими авторами. В романтичній літературі образ гетьмана втілений у трьох концептах: західноєвропейському, українському та російському. Український образ надзвичайно героїзований та патріотичний. Серед найвідоміших українських авторів можна згадати Володимира Сосюру, Богдана Лепкого, Івана Огієнка, Людмилу Старицьку-Черняхівську, Степана Руданського та інших. В рамках статті ми детальніше зупинимося на західноєвропейському та російському концептах, які лежать в основі розглядуваних музичних творів. Перший пов'язаний з романтичною естетикою того часу, започаткований Вольтером, продовжений Джорджем Байроном і Віктором Гюго. Митці опоетизували любовну пригоду юного Мазепи, пажа при дворі Яна Казимира, з Терезою, юною дружиною графа Фальбовського. А особливу увагу романтики приділили відтворенню покарання коханця ображеним чоловіком. Другий образ – ідеологізований, яскраво втілений в поемі Олександра Пушкіна «Полтава», який вводить нові сюжетні

⁵ Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради» / Т. Таїрова-Яковлева. – К.: ТОВ «Видавництво КЛЮ», 2013. – С. 5.

⁶ Там само. – С. 196.

лінії: Мазепа – Мотря, Мазепа – Петро, і викриває «изменника русского царя», що відповідає тогочасній імперській політиці.

Поєми В. Гюго та Ференца Ліста втілюють завзяту, хоробру, рішучу людину, яка переживає емоційні, психологічні та фізичні випробування і приходять до своєї мети. Поєма В. Гюго складається з двох частин, де перша – зображення Мазепа, прив'язаного до коня, що несе його в Україну, а друга – розкриття символічного змісту першої частини. Мазепа у В. Гюго не тільки жертва приниження, але й володар. В другій частині поєми В. Гюго пояснює, що Мазепа – це символ митця, який прив'язаний до спини генія. Митець намагається звільнитися від пут генія, але не може. Митець, що скаче на спині генія, страждає і виснажується. Але геній виносить І. Мазепу до його землі, де він стає володарем.

Як програма для музичного втілення «Мазепа» Гюго відкриває перед композитором широкі і спокусливі можливості. Передача як реального, фізичного руху, так і психологічних змін свідомості, наростання і спад емоцій, – задача, що якнайбільше відповідає динамічному за своєю природою мистецтву – музиці. Привабив до себе увагу Ф. Ліста і образ безпомічного полоненого, прив'язаного до коня, що шалено мчить по неозорих просторах назустріч неминучій смерті, але знаходить замість неї владу і славу. Символічний зміст другої частини вірша В. Гюго був також близький Ф. Лісту, який завжди сповідував віру у велику місію мистецтва і творчий подвиг художника. Композитору вдалося через рухливі та яскраві образи першої частини зберегти основну ідею митця, його страждань та прагнень, і розкрити символічний зміст другої частини поєми.

Вже в одному з створених 15-річним композитором у 1826 р. дванадцяти фортепіанних етюдів міститься в зародку тематизм майбутньої симфонічної поєми «Мазепа». Ці юнацькі етюди були перероблені ним у відомі «*Etudes d'execution transcendante*», серед яких № 4 містить заголовок «Мазепа». В якості програми подані в кінці етюдів лиш заключні слова вірша: «...Падеш... ось край... ще раз зібрав ти свої сили, Встаєш, Ти – Володар!» (в перекладі М. Рудницького).

В цьому етюді в загальних рисах міститься перший розділ симфонічної поєми. Тут присутня основна тема Мазепа, деякі характерні типи пасажів і тональність d-moll. Весь порівняно великий за

об'ємом другий розділ поеми, присвячений майбутній долі Мазепи, в етюді ще відсутній, а його місце займає зовсім невелика кода.

Як пише Н. Мамуна, переробка етюду в симфонічну поему відноситься до 1850 року. Перше виконання відбулося 1854 року у Веймарі в концерті під керівництвом Ф. Ліста. У друкованій партитурі в якості програми приведений лише вірш В. Гюго. В програмках концерту були розміщені додаткові пояснення самого Ф. Ліста. З них видно, що образ І. Мазепи і його жажлива поїздка були цінними саме як символ генія, що незважаючи на всі перепони життя та страждання, іде своїм важким тернистим шляхом і досягає високої мети.

Симфонічна поема написана у двочастинній формі з кодою. Не можна погодитися з Г. Крауклісом, дослідником творчості Ф. Ліста, який стверджує, що симфонічна поема Ф. Ліста написана не відповідно до поеми В. Гюго. Навпаки, музична форма поеми відповідає основним текстовим образам першої частини поеми В. Гюго. В першій частині симфонічної поеми можна виділити вступ та три розділи. Основна героїчна тема, яку дослідники називають темою Мазепи, проводиться у цій частині шість разів, по два у кожному розділі.

Поема розпочинається гучним акордом-викриком духових та ударних інструментів, після якого поступово наростає стрімкий рух тріолями, що зображує біг коня. Рух струнних розпочинає звучати у середньому регістрі на *p* поступово піднімаючись у високий регістр і динамічно виростаючи до *ff*. Починаючи з ц. 1 тріолі змінюються на шістнадцяті, тим самим створюючи враження прискорення руху, додаючи напруження звучання. Вступ змальовує початкові рядки поетичного тексту.

З ц. 2 починається перший розділ – героїчний, завзятий, хоробрий. Перше проведення основної теми (Мазепи) звучить у віолончелей, контрабасів, тромбонів та туби. Вона звучить на *ff* грізно та рішуче. Пунктирний ритм підкреслює героїну природу інтонацій, а висхідні злети тридцять другими у струнних додають масштабності звучанню. Друге проведення теми продовжує героїчну лінію і звучить спочатку у другій половини оркестру – дерев'яних духових, валторн та труб, завершують тему тромбони та туба. Стрімкість музичного потоку підтверджується поетичними рядками, що змальовують подорож героя на коні.

Другий розділ першої частини починається з інтонацій вступу. За характером він – скорботний, жалісливий, молитовний. В ньому

тема проводиться двічі. Розділ містить елементи розробковості, яка найбільше проявляється у другому проведенні теми. Композитор будує цей варіант теми на основі повторення окремих її мотивів, яскравих інтонаційних зворотів. З перших звуків відчувається зміна настрою у тексті. Співчутливе відношення поета до образу Мазепи відповідає скорботному та жалісливому характеру звучання. Композитор передає болісні відчуття героя позначкою для виконання *espressivo dolente* та використанням низхідних секундних інтонацій у дерев'яних духових – англійського рійка, кларнетів, фаготів.

У третьому розділі також двічі проводиться основна тема. Він виконує функцію репризи, в якій повертається основна тональність та початковий героїчний завзятий образ у ще більшому масштабі. За змістом цей розділ передвіщає переможний фінал поеми, особливо останнє проведення теми у одноіменній мажорній тональності на *fff*:

*«Та що ж! цей труп живий, що повзаючи гине
Колись ще буде народом України
Звеличений як князь».*

Перехід до другої частини є невеликим за обсягом, але драматургічно вагомим. Це переломний момент твору, як поетичного так і музичного, що відтворює падіння коня і Мазепи.

Смерть коня, падіння героя, його нібито передостанні зітхання в музиці відображені секундними низхідними кроками, тріольним стуктом долі на *p*. Довгі паузи, повільний темп та прозора фактура змальовують передсмертний стан героя.

Друга частина починається вступом – фанфарними закличками труби, які є прямим відтворенням поетичних рядків В. Гюґо. Основна тональність змінюється з ре-мінору на ре-мажор. Частина містить дві основні теми: маршову та народну угорську, які об'єднуються разом в кінці. Перша тема за характером героїчна та смілива. Ямбічна ритмічна основа руху, акордова фактура та туттійне звучання оркестру посилюють жанрову основу теми. Контрастною є друга тема угорського походження. Національного забарвлення та танцювальності надає акцентування третьої долі, використання форшлагу. Прозора фактура, стакато та динаміка *p* складають основу для контрастного звучання двох тем. Залишаючи мелодичну основу другої теми, композитор поступово зближає дві теми за рахунок надавання

маршовості темі, наростання динаміки, включення в музичну тканину фанфар валторн та труб і стрімких висхідних пасажів у струнних.

Таке драматичне наростання приводить до коди – останнього триумфального проведення основної теми Мазепи у масштабному викладенні, що являє собою ствердження відважного образу героя. Авторська позначка *grandioso* продовжує настрій поетичного тексту:

*«Шулікам і вірлам він дасть свою відплату,
Невкритими гробами вкриє піль багато,
Де кров його лилась.
Страхітна його велич з його мук повстане.
Колись кирею вдягне прадідних гетьманів
У сяєві зіниць;
А як у ній з'явиться – степові народи
Пішлють йому назустріч фанфар хороводи
І падатимуть ниць!»*

Отже, музичні інтонації поеми надзвичайно тонко відобразили зміни образу Мазепи. Фанфарні інтонації та жанр маршу підкреслили рішучість та хоробрість гетьмана, низхідні секундові кроки створили скорботний та жалісливий образ страждальця, його емоційний занепад. І в надзвичайно яскравий переломний епізод твору з'явились інтонації долі – тріольний стукіт, що поставив запитання: жити чи не жити?

Зовсім протилежні риси І. Мазепи постають в поемі О. Пушкіна та опері П. Чайковського. В них гетьман зраджує не лише Петра, але і своє кохання – Марію, засуджує до смерті свого друга і боягузливо втікає.

*«Не многим, может быть, известно,
Что дух его неукротим,
Что рад и честно и бесчестно
Вредит он недругам своим;
Что ни единой он обиды
С тех пор как жив не забывал,
Что далеко преступны виды
Старик надменный простирал;
Что он не ведает святыни,
Что он не помнит благостыни,
Что он не любит ничего,
Что кровь готов он лить, как воду,
Что презирает он свободу,
Что нет отчизны для него».*

Поштовхом до написання «Полтави» стала поема Кондратія Рилєєва «Войнаровский». Як пише дослідниця творчості О. Пушкіна В. Лаврецька «*При чтении ее, по свидетельству самого Пушкина, у него явилась мысль о „Полтаве“*»⁷ [7, с. 87]. Рилєєв, на думку О. Пушкіна, порушив історичну правду – представив І. Мазепу борцем за незалежність і свободу батьківщини проти самовладдя, уособленням якого виступає Петро І. Хоч композиційно полтавська битва не є центром поеми, все ж основна ідея твору О. Пушкіна – показати Петра-переможця і правдборця на противагу антагоністу І. Мазепі.

Якщо у поемі О. Пушкіна любовна історія Мазепи та Марії не є основною ідейною лінією сюжету, незважаючи на деталізацію та розвиненість, то у П. Чайковського кохання героїв займає головне місце в драматургії твору. Як пише І. Нєстьєв: «*Чайковский со свойственным ему стремлением к личной психологической драме сосредоточил свое главное внимание на трагической судьбе Марши, изображенной на фоне волнующих и сурово-величественных картин русской истории*»⁸ [9, с. 7].

Образ Мазепи в опері отримує багатогранну характеристику. Він – не тільки злодій, але і палко закоханий чоловік, для якого властиві докори сумління і туга через гірку долю коханої. Два лейтмотиви Мазепи в інтродукції опери втілюють його підступність та ворожість, а також невідворотність долі. Перший лейтмотив викладений в октавний унісон у низькому регістрі, насичений різкими акцентами та неспокійною нервовою ритмікою. Ця тема пронизує всю оперу. Вона супроводжує не лише Мазепу, але і проникає в оркестрову партію сцен Марії, яка підтримує і захищає свого коханого чоловіка перед матір'ю у другій картині другої дії.

В цьому ж розділі опери у центральній розгорнутій сцені Марії та Мазепи з'являється другий лейтмотив гетьмана – лейтмотив мрії про владу. За жанровою природою це маршова тема, про що свідчить пунктирний ритм в оркестровій тканині. Другий лейтмотив звучить поважно та вагомо. Початковий мотив складається з низхідного секундового кроку, квінтового низхідного стрибку та висхідного ходу

⁷ Лаврецькая В. Произведения А. С. Пушкина на темы русской истории / В. Лаврецькая. – М.: Учпедгиз, 1962. – С. 87.

⁸ Нєстьєв И. «Мазепа» П. Чайковского / И. Нєстьєв. – М.-Л.: Гос. музыкальное издательство, 1949. – С. 7.

на кварту. Напруги звучанню додає трічі повторений підголосок з обертовим рухом шістнадцятими, що складає другу частину теми. Лейтмотив виникає у переломний момент твору, де нарешті відкриваються підступні задуми гетьмана.

Інша грань образу виникає і розвивається в музичній тканині у зв'язку з появою Марії, у світлих темах з любовного дуету та згадках про її персонаж. Одним з перших епізодів такого характеру є аріозо з першої картини. Лірична схвильована музика представляє благородного та закоханого гетьмана. В сцені Марії та Мазепи з другої дії також постає схожий образ героя. Благородні та поважні інтонації перекликаються з мотивами, що характеризують персонаж з іншої опери композитора – князя Греміна з «Євгенія Онегіна».

Присутність таких різних музичних характеристик образу свідчить про надзвичайну протирічність та складність фігури гетьмана. Але фінал опери стає вирішальним у формуванні образу Мазепи. Композитор звертається до жанру колискової, яку співає головна героїня загиблomu парубкові Андрію. Трагічна невідповідність жанру та делікатності музики подіям справляє приголомшуюче враження. Колискова божевільної Марії, яку згубив підступний Мазепа, довершує негативний образ гетьмана в опері.

Отже, у західноєвропейському та російському концептах представлені різні світогляди митців. Поеми В. Гюго та Ф. Ліста втілюють романтизований образ І. Мазепи, який стає символом митця, що долає життєві перешкоди і несе свій хрест генія. Поема О. Пушкіна та опера П. Чайковського передають образ Мазепи-зрадника, підступного злодія, що згубив життя коханої дівчини, реалізуючи свої загарбницькі плани. Таким чином, романтичний образ гетьмана зумовлений інтересами епохи, де Мазепа є типовим героєм творів з прихованим символічним змістом. А російський образ відображує мистецький концепт, що знаходиться в путях політичної ідеології, яка виявляється як в історичних працях, так і в мистецьких творах.

Це ще раз доводить, що генетика та ментальність російського і європейських народів абсолютно різні. А така історична постать як І. Мазепа символізує близькість українського народу по духу та світогляду до демократичного суспільства європейських країн.

Література

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі / О. Апанович. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
2. Благой Д. Творческий путь Пушкина (1826–1830) / Д. Благой. – М.: Советский писатель, 1967. – 724 с.
3. Борщак І. Мазепа, Орлик, Войнаровський. Історичні есе. – Львів: Червона калина, 1991. – 256 с.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ – Відень: Дніпросоюз. – 1921. – 367 с.
5. Даниліна О. Еволюція образу гетьмана Івана Мазепи в українській і зарубіжній літературі XVII–XX століть : монографія / О. Даниліна. – Мелітополь: Вид. будинок ММД, 2009. – 140 с.
6. Костомаров М. «Руська історія в життєписах її найважливіших діячів». – Випуск 6. – С.-П., 1876.
7. Крауклис Г. Симфонические поэмы Ф. Листа / Г. Крауклис. – М.: Музыка, 1970. – 142 с.
8. Лаврецкая В. Произведения А. С. Пушкина на темы русской истории / В. Лаврецкая. – М.: Учпедгиз, 1962. – 163 с.
9. Мамуна Н. Симфонические поэмы Листа / Н. Мамуна. – Л.: Ленинградская государственная филармония, 1940. – 72 с.
10. Нестьев И. «Мазепа» П. Чайковского / И. Нестьев. – М.-Л.: Гос. музыкальное издательство, 1949. – 56 с.
11. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. Оглоблин. – 2-ге вид., доп. – Нью-Йорк ; Київ, 2001. – 461 с.
12. Протопопов В., Туманина Н. Оперное творчество Чайковского. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1957. – 371 с.
13. Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради» / Т. Таїрова-Яковлева. – К.: ТОВ «Видавництво КЛЮ», 2013. – 403 с.
14. Хоткевич Г. Два гетьмани / Г. Хоткевич. – К.: Дніпро, 1991. – 107 с.

Марія Еськова. Іван Мазепа: герой или предатель? (исторические, литературные и музыкальные концепты). В статье проанализирована фигура Мазепы в трудах ученых-историков и его образ в произведениях поэтов и композиторов. Раскрыто содержание концептов, которые в первую очередь отличаются мировоззрениями: русский – идеологический концепт Мазепы-предателя и западноевропейский – символический мифологизированный концепт Мазепы-героя.

Ключевые слова: Иван Мазепа, симфоническая поэма, опера, поэзия Пушкина, поэзия Гюго, идеологизированный образ, символический образ.

Mariia Ieskova. Ivan Mazepa: hero or traitor? (historical, literary and musical concepts). Ivan Mazepa, like many other prominent figures in the history of Ukraine, was the subject of numerous historical and artistic debate. His life and career are shrouded in many legends and myths. The historical truth of his figure replete with a huge number of true and false and artificially designed theories. Mazepa's contemporaries worshiped and condemned him, respected and feared, loved and hated.

Existing historians can be divided into two groups: those that condemn his work and those who support and admire. Some scientists believe, that hetman was a traitor, treacherous and ungrateful servant of Peter. Others see in his person an experienced diplomat, a fighter for independence of Ukraine. The first group of historians include such prominent scientists as M. Kostomarov, M. Hrushevsky, M. Antonovich, M. Drahomanov, D. Yavornytsky, the second – H. Khotkevych, I. Borschak, O. Apanovych, O. Ohloblin, T. Tayirova-Yakovleva. As we see the figure of Mazepa was in the focus of various historians as 19–20th cc. and today.

The tragedy I. Mazepa's of life, stories and legends about him become attractive to many artists. Many literary works devoted to Hetman written by both foreign and Ukrainian authors. In romantic literature Hetman image embodied in three concepts: Western European, Ukrainian and Russian. Ukrainian heroyizovanny and a highly patriotic. Among the most famous Ukrainian authors can recall W. Saussure, B. Lepkoho, I. Ogienka, L. Starytska-Cherniakhivska, S. Rudanski and others. In the article we will focus on Western European and Russian concepts, underlying in musical works. The first relates to the romantic aesthetics of the time, started by F. Volter, and extended by G. Bayron and V. Gugo. Artists wrote about love affair young Mazepa, the pages at the court of John Casimir, with Teresa, the young wife of count Falbovski. A special attention was paid to reproduce punishment romance lover by husband. The second image – ideological, clearly embodied in Pushkin's poem «Poltava», which introduces new story-lines: Mazepa – Motria Mazepa – Peter and denounces «yzmennyka of Russian Tsar», which corresponds to contemporary imperial policy.

Poems of F. List V. Gugo implement a dedicated, brave, strong man who is experiencing emotional, psychological and physical tests, and comes to its end. Poem V. Gugo consists of two parts, where the first – the image of Mazepa tied to a horse that carries him in Ukraine, and the second – the disclosure of symbolic content of the first part. In the second part of the poem V. Gugo explains that Mazepa is a symbol of the artist, which is tied to the back of

genius. The artist tries to break free from the shackles of genius, but can not. The artist, who rides on the back of genius, suffering and exhausted. But genius carries I. Mazepa to his land, where he becomes the owner.

Quite the opposite I. Mazepa features appear in the poem A. Pushkin and Tchaikovsky opera. They Hetman betrays not only Peter, but his love – Mary condemned to death his friend and cowardly fled. The image of the opera gets a multifaceted response. He – not only a thief, but passionately in love with a man for whom inherent remorse and anguish because of the bitter fate of his beloved. Two motifs in the introduction opera Mazepa embody his deceit and hostility, and the inevitability of fate. The first motif contained in octave unison in the low register, rich sharp accents and restless nervous rhythm. This theme permeates the entire opera. It accompanies not only Mazepa, but also penetrates into the orchestral party scenes Mary who supports and defends her beloved husband from her mother in the second picture of the second act.

Another facet of the image emerges and develops in the musical fabric in connection with the image of Mary, in light of the love duet themes and references to her character. One of the first episode of this nature is the aria from the first picture. Lyric excited represents a noble and music lover Mazepa. At the scene of Mary and Mazepa second step also appears like a hero.

The presence of different musical characteristics hero image shows the extraordinary complexity of hetman's figure. But the final opera is crucial in shaping the image of Mazepa. Music genre refers to a lullaby, that heroine sings to died young man Andrew. Lullaby of crazy Mary, which ruined nasty Mazepa, completes the negative image of Hetman in the opera.

Thus, in the Western European and Russian concepts are different outlooks artists. The romantic image of Hetman due interests era where Mazepa is a typical hero in works with hidden symbolic meaning. A Russian art image shows the concept, which is the bond of political ideology, which appears in historical writings, and in art works.

This once again proves that genetics and mentality of Russian and European nations are quite different. But such a historical figure as I. Mazepa symbolizing proximity of the Ukrainian people in spirit and outlook toward democracy European countries.

Keywords: Ivan Mazepa, symphonic poem, opera, poetry A. Pushkin, poetry V. Hyuh, ideological image, symbolic image.